

Ο ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ:

έργα και ημέρες των ΜΚΟ σε εμπόλεμες ζώνες

Έχουμε ήδη παρουσιάσει σε προηγούμενα τεύχη στοιχεία από τις αντιλήψεις και τις δράσεις των ΜΚΟ και την συμβολή τους στην διάλυση του διαχωρισμού μεταξύ φιλανθρωπίας και ένοπλης σύγκρουσης. Εκεί υποστηρίξαμε ότι αυτές οι αλλαγές ήταν απόρροια των αντιπολεμικών κινήματων στο εσωτερικό των δυτικών κρατών και των αντιαποικιακών κινήματων στον λεγόμενο «τρίτο κόσμο». Και ότι τελικά οι ιδέες και οι πρακτικές των «γάλλων γιατρών» μετασχημάτισαν την πολιτική, ιδεολογική και υλική οργάνωση των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων.¹

Στα παρακάτω επανερχόμαστε στο ζήτημα προσπαθώντας να παρακολουθήσουμε από μία διαφορετική σκοπιά την σημασία του ανθρωπισμού στις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις από την δεκαετία του '70 και έπειτα. Το σημείο εστίασης θα είναι οι διακρατικοί ανταγωνισμοί προς το τέλος του ψυχρού πολέμου. Πριν από όλα αυτά όμως, πρέπει να δούμε τις έργοιες του γαλλικού κράτους στα τέλη της δεκαετίας του '60. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουμε να αντιληφθούμε τις ιδιαίτερες κρατικές αναγκαιότητες που οδήγησαν τις ΜΚΟ να μετατραπούν σε μία σημαντική πτυχή των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων. Τα έργα και οι ημέρες των «Γιατρών χωρίς Σύνορα» θα είναι το σημείο αναφοράς σε αυτή την αφήγηση.

Γιατί οι «Γιατροί χωρίς Σύνορα» φτιάχτηκαν στην Γαλλία;

Το γαλλικό κράτος ήταν ο πιο ταπεινωμένος νικητής του Β' παγκοσμίου πολέμου. Οι ναζί χρειάστηκαν το 1940 μόλις έξι βδομάδες για να κάνουν μια χαψιά την Γαλλία. Το γεγονός αυτό, το πόσο ευάλωτη δηλαδή αποδείχθηκε απέναντι στην γερμανική στρατιωτική επιθετικότητα, καθόρισε την μεταπολεμική γαλλική εξωτερική πολιτική. Το πρώτο βήμα των Γάλλων απέναντι στους γείτονες με την τερατώδη παραγωγική ικανότητα ήταν η προσπάθεια τιθάσευσης του γερμανικού φρανκενστάιν μέσω μιας ιδιότυπης οικονομικής συνεργασίας που θα επέτρεπε στην γερμανική βιομηχανία να αναπτυχθεί χωρίς να θέλει να κατακτήσει την Ευρώπη. Η συνεργασία αυτή ξεκίνησε με γαλλική πρωτοβουλία το 1952 ως «Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα» και σταδιακά μετεξελιχθηκε στην «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα».²

Με την ΕΟΚ στα χέρια τους να συγκρατεί την γερμανική απειλή, οι Γάλλοι θεωρούσαν ότι μπορούσαν να ασχοληθούν απερίσπαστοι με την αποικιοκρατική πολιτική τους στην Αφρική και την Ασία. Εκεί όμως τα πράγματα δεν διαγράφονταν ιδιαίτερα ρόδινα. Μία ακόμη ταπεινωτική ήττα στο Ντιεν Μπιεν Φου του Βιετνάμ το 1954 από τους ντόπιους αντάρτες, σήμανε την απομάκρυνσή τους από την Ινδοκίνα. Την ίδια εποχή η αφρικανική αποικιακή αυτοκρατορία των Γάλλων, η οποία συμπεριλάμβανε εκτός των άλλων μεγάλο κομμάτι της δυτικής Αφρικής, άρχισε σταδιακά να καταρρέει. Οι Γάλλοι που δεν είχαν πλέον τίποτα δικό τους στην Ασία, έβλεπαν τις πρώην αποικίες τους να ανεξαρτητοποιούνται η μία μετά την άλλη και την επιρροή τους ως παγκόσμια δύναμη, να τίθεται εν αμφιβόλω. Η διαδικασία αυτή κορυφώθηκε στην Αλγερία, το καμάρι της γαλλικής αποικιοκρατίας, όπου το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα τράνταξε τις βεβαιότητες του γαλλικού ιμπεριαλισμού προκαλώντας σοβαρές εντάσεις ακόμη και στο εσωτερικό του γαλλικού κράτους.

Για αυτό τον λόγο, το 1958 επιστρατεύτηκε ξανά ο ήρωας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στρατάρχης ΝτεΓκωλ, ως εγγυητής της ενότητας και της ιμπεριαλιστικής συνέχειας του γαλλικού κράτους: αυτή ήταν η Πέμπτη Γαλλική Δημοκρατία, το προεδρικό πολιτειακό σύστημα του γαλλικού κράτους, που ισχύει

μέχρι σήμερα. Αυτό που κατάλαβαν πολύ καλά οι Γάλλοι, μετά την οδυνηρή αποχώρηση από την Αλγερία, ήταν ότι η μέχρι τότε εξωτερική πολιτική τους στα πλαίσια του ψυχρού πολέμου, απέβαινε τελικά εις βάρος των ζωτικών τους συμφερόντων. Το NATO –δηλαδή οι αμερικανοί- του οποίου ιδρυτικό μέλος ήταν η Γαλλία, αρνήθηκε οποιαδήποτε εμπλοκή στον πόλεμο στην Αλγερία.

Υπό αυτές τις συνθήκες η Γαλλία άρχισε να συγκροτεί από τα τέλη της δεκαετίας του '50, μία σχετικά ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, η οποία θα την βοηθούσε να διατηρήσει την θέση της ως παγκόσμια δύναμη. Το 1960 ενώ προσπαθούσαν να καταστείλουν την ανταρσία στην Αλγερία, οι Γάλλοι πραγματοποίησαν τις πρώτες τους πυρηνικές δοκιμές στην αλγερινή Σαχάρα. Ήταν προφανές ότι παγκόσμια δύναμη χωρίς πυρηνικό οπλοστάσιο δεν μπορούσε να υπάρξει. Ταυτόχρονα ξεκίνησαν μία μακρά αλυσίδα στρατιωτικών επεμβάσεων στην «γαλλόφωνη Αφρική», δηλαδή στις πρώην αποικίες τους, με σκοπό την διατήρηση της επιρροής τους στην περιοχή: από το 1963 μέχρι και το 1983 η Γαλλία επενέβη στρατιωτικά στην Αφρική είκοσι φορές, δηλαδή αναλογικά μία φορά τον χρόνο, με σκοπό την διασφάλιση των γεωπολιτικών της συμφερόντων.³ Υπό αυτές τις συνθήκες δεν προκάλεσε σε κανέναν έκπληξη η αποχώρηση των γάλλων από το στρατιωτικό σκέλος του NATO το 1966: η Γαλλία είχε σημαντικότερες δουλειές να κάνει από το να καταναλώνει πόρους σε μία συμμαχία η οποία τελικά απέβαινε εις βάρος των συμφερόντων της.

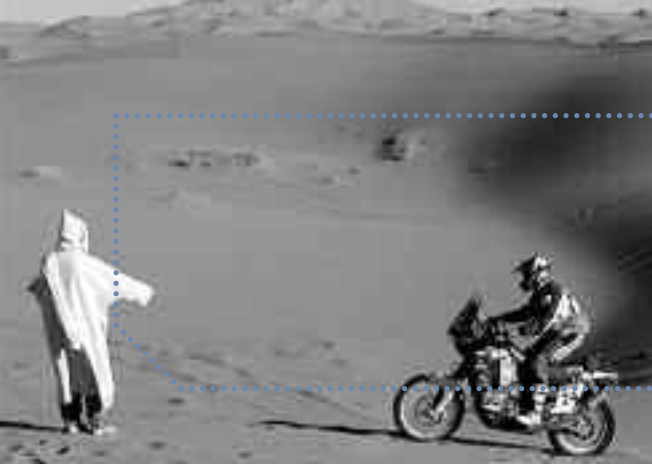
Εκτός από το να κατεβάζει τα στρατά του κάθε χρόνο στην Αφρική, το γαλλικό κράτος φρόντιζε, με γενναία πακέτα οικονομικής βοήθειας, να πριμοδοτεί τα καθεστώτα ή τις πολιτικές και στρατιωτικές δυνάμεις που το συνέφεραν στην εκάστοτε συγκυρία. Η παροχή οικονομικής βοήθειας ήταν ένα εργαλείο εξωτερικής πολιτικής που χρησιμοποιούσαν όλα τα ιμπεριαλιστικά κράτη στην δύση ιδιαίτερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η επιλεκτική αυτή βοήθεια δικαιολογούνταν υπό το γενικό τίτλο «αναπτυξιακή βοήθεια» όρος του οποίου η χρήση γενικεύτηκε αυτήν ακριβώς την περίοδο. Η χρήση της έννοιας «τρίτος κόσμος», η οποία προτάθηκε για πρώτη φορά το 1952 από τον γάλλο δημογράφο Alfred Sauvy, άρχισε επίσης να γενικεύεται την ίδια ακριβώς περίοδο.⁴ Αυτή η συνεχής κρατική γλωσσολαστική

μπορεί, από μόνη της, να μας προϊδεάσει για το έντονο ενδιαφέρον των καπιταλιστικών κρατών για την τύχη των πρώην αποικιών τους. Οι Γάλλοι για τους δικούς τους ιδιαίτερους λόγους ταύτιζαν σε σημαντικό βαθμό το μέλλον της όποιας πλανητικής τους ισχύος, με την διατήρηση του έλεγχου της ζώνης επιρροής τους στην Αφρική, στην μετα-αποικιακή εποχή. Η «αναπτυξιακή βοήθεια» ήταν ένα εργαλείο για αυτό τον σκοπό, αν και ο έλεγχος της χρήσης της βοήθειας αυτής δεν ήταν ιδιαίτερα εύκολος.

Η «ανθρωπιστική επέμβαση» αντιθέτως, παρουσίαζε πολλά πλεονεκτήματα: διεισδυτικότητα, καλύτερος έλεγχος του τι δίνεται και σε ποιον. Ήταν ένα εργαλείο το οποίο μπορούσε να αποτελέσει πλεονέκτημα για κράτη με πεπερασμένη στρατιωτική και οικονομική ισχύ, που διέθεταν όμως πλανητικής εμπέλειας φιλοδοξίες. Και το σημαντικότερο: μπορούσε να παράξει πλέρια κοινωνική νομιμοποίηση και κινητοποίηση. Η ανθρωπιστική ρητορική ήταν λοιπόν κάτι παραπάνω από επίκαιρη στα τέλη της δεκαετίας του '60.⁵ Αν κάτι είχε γίνει σαφές στους πάντες, ήταν ότι η μετα-αποικιακή εποχή υποσχόταν σφαγές με το καντάρι για τους μελαμψούς πληθυσμούς του πλανήτη. Ήταν μια εποχή λοιπόν που οι «ανθρωπιστικές κρίσεις» ήταν βέβαιες και ο ψυχρός πόλεμος γινόταν θερμός σε ορισμένες περιοχές: είχαν κανονίσει για αυτό οι πρώην αποικιοκράτες, αφήνοντας μια κληρονομιά διαιρέσεων και τροφοδοτώντας νέες διαιρέσεις, στο φόντο των δι' αντιπροσώπων ανταγωνισμών του ψυχρού πολέμου. Σε αυτό το περιβάλλον λοιπόν ο ανθρωπισμός είχε να προσφέρει πολλές υπηρεσίες.

Εργαλεία για ψυχροπολεμική χρήση στις πλάτες του παγκόσμιου νότου

Η εμπειρία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έδειξε άνευ οποιασδήποτε αμφιβολίας, ότι ο διαχωρισμός μεταξύ εμπόλεμων και άμαχων, όπως καθορίζονταν από διακρατικές συνθήκες σαν την συνθήκη της Γενεύης, ήταν απλά ανύπαρκτος και στην πράξη δεν αναγνωριζόταν από κανένα. Ο ολοκληρωτικός πόλεμος, η μορφή του πολέμου δηλαδή που συμπεριλαμβάνει το σύνολο των παραγωγικών και κοινωνικών δυνάμεων των αντιμαχόμενων, ήταν η σκληρή πραγματικότητα του φορντικού καπιταλισμού του 20ου αιώνα που γέμισε την Ευρώπη και την



Φωτό από το Ράλι Παρίσι-Ντακάρ ενώ μοτοσυκλετιστής συναντά ιθαγενή κάπου στο Μαρόκο. Κάτω από φαινομενικά αθώα μηχανοκίνητα event, εμπνέεται ο ζωτικός ιμπεριαλιστικός χώρος, στην περίπτωση αυτή του γαλλικού κράτους. Τα πράγματα όμως ποτέ δεν ήταν ρόδινα για τους Γάλλους. Το ράλι που γινόταν από το 1979 έως το 2008 από την πρωτεύουσα της Γαλλίας μέχρι την πρωτεύουσα της Σενεγάλης, πρώην γαλλική αποικία, μεταφέρθηκε στην Λατινική Αμερική(;) λόγω της έκρυθμης κατάστασης στην Μαυριτανία. Δυστυχώς από την φωτο αυτή δεν μπορούμε να διαπιστώσουμε τα αισθήματα του ιθαγενή απέναντι στον εισβολέα με το εντούρο.

Ασία με νεκροταφεία. Ο κανόνας αυτός συνεχίστηκε κατά την διάρκεια των περιφερειακών συγκρούσεων του ψυχρού πολέμου. Ο άμαχος πληθυσμός όχι μόνο ήταν μέρος της σύγκρουσης αλλά ήταν και καθοριστικός για την έκβασή της. Το γεγονός αυτό, συνδυασμένο με την «ανθρωπιστική» διαχείριση των αμάχων, αποτέλεσε την βάση της στρατηγικής των ανθρωπιστικών οργανώσεων.

Έτσι οι «Γάλλοι Γιατροί» προώθησαν μία γενική παρεμβατική στρατηγική η οποία μιλούσε εν ονόματι των αμάχων, ενώ στην πραγματικότητα εφάρμοζε τις ιμπεριαλιστικές πολιτικές των Ευρωπαίων και των Αμερικανών. Η λογική τους ήταν απλή. Λέγανε ότι η γραφειοκρατική και παθητική στάση του Ερυθρού Σταυρού, ο οποίος περίμενε την συναίνεση όλων των αντιμαχόμενων πλευρών, είχε ξεπεραστεί και πλέον απαιτούνταν άμεσες απαντήσεις σε «ανθρωπιστικές κρίσεις». Έτσι οι «ανθρωπιστικές αποστολές» δεν έπρεπε αναγκαστικά να λαμβάνουν την χρονοβόρα επίσημη έγκριση των κρατών και σε κάθε περίπτωση η ιατρική βοήθεια έπρεπε να παρέχεται άμεσα και να μην αποτρέπεται από εθνικά σύνορα. Εξ ου και το «χωρίς σύνορα». Τέλος η πολιτική σιωπής των ανθρωπιστικών οργανώσεων έπρεπε να ξεπεραστεί και αυτή, σύμφωνα με τους «Γάλλους Γιατρούς», όταν συντελούνταν κάποια παραβίαση των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων», όπως έπραξε ο Κουσνέρ για την περίπτωση της Μπιάφρας το 1969.⁶

Προφανώς βέβαια από την θεωρία μέχρι την πράξη υπάρχει μία απόσταση. Έτσι από το 1971, χρονιά ίδρυσης των Γιατρών χωρίς Σύνορα μέχρι και το 1976, οι «Γάλλοι Γιατροί» αποτελούνταν αποκλειστικά από εθελοντές, είχαν περιορισμένους πόρους, συμμετείχαν σε λίγες αποστολές παρέχοντας περιορισμένη βοήθεια και τα μέλη των παραδοσιακών ανθρωπιστικών οργανώσεων τους περιέγραφαν ως κάτι μεταξύ τουρίστα και γιατρού-χίπη.⁷ Σύμφωνα με τον Ρόνι Μπράουμαν, ιστορικό στέλεχος και πρόεδρο της οργάνωσης από το 1982 έως το 1994, το πλέον καθοριστικό γεγονός για την διαμόρφωση της ταυτότητάς τους, ήταν η οργανωμένη και αδρά χρηματοδοτούμενη ενασχόλησή τους με την διαχείριση των στρατοπέδων συγκέντρωσης προσφύγων, σε εμπόλεμες χώρες του «τρίτου κόσμου», από το 1978 και έπειτα.⁸ Πράγματι, από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και μετά ο αριθμός των εκτοπισμένων από εμπόλεμες ζώνες αυξήθηκε ραγδαία (βλέπε πίνακα). Η πλειοψηφία των εκτοπισμένων προερχόταν από περιοχές της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής, όπου μία σειρά διακρατικών και εμφύλιων πολέμων μαίνονταν με αμείωτη ένταση.⁹

Οι περισσότερες από αυτές διαδραματίζονταν στο φόντο του ψυχρού πολέμου και ως επί το πλείστον σε αυτό που οι δυτικοί ειδικοί της γεωπολιτικής ονομάζουν «δακτύλιο της ανάσχεσης», τον δακτύλιο δηλαδή του οποίου ο έλεγχος θα απέτρεπε την κάθοδο της Σοβιετικής Ένωσης στις θερμές θάλασσες.¹⁰ Μετά την αμερικανική ήττα στο Βιετνάμ, οι Σοβιετικοί επιχείρησαν να ενισχύσουν την επιρροή τους σε όλες αυτές τις περιοχές, είτε παρέχοντας βοήθεια σε

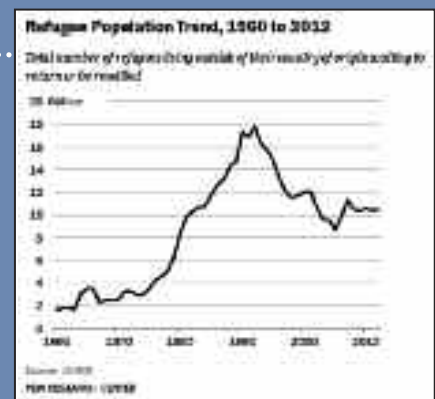
φιλικά προς αυτήν καθεστώτα είτε με άμεση στρατιωτική επέμβαση. Κορυφαία στιγμή αυτής της διαδικασίας ήταν η εισβολή στο Αφγανιστάν το 1979. Προφανώς οι Αμερικανοί και οι σύμμαχοι τους δεν έκασαν με σταυρωμένα τα χέρια: από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και τον «Πόλεμο των Άστρων» του Ρήγκαν, επιχείρησαν να απαντήσουν στην σοβιετική προσπάθεια εξάπλωσης. Την ίδια στιγμή είχε τεθεί σε λειτουργία μία νέα τεράστια προπαγανδιστική εκστρατεία στοχοποίησης της Σοβιετικής Ένωσης η οποία είχε ως επίκεντρο τα «ανθρώπινα δικαιώματα». Τα «ανθρώπινα δικαιώματα» είχαν μετατραπεί σε ζήτημα πρώτης γραμμής στην δύση, όπως φάνηκε από την απονομή το 1977 του Νόμπελ Ειρήνης στην ΜΚΟ «Διεθνή Αμνηστία». Η πλειοψηφία των δυτικών ΜΚΟ, στις τάξεις των οποίων υπήρχε ένας αξιοσημείωτος αριθμός πρώην αριστεριστών από τα κινήματα της δεκαετίας του '60, πλειοδότησαν σε αντισοβιετική προπαγάνδα. Ιδιαίτερα οι «Γιατροί χωρίς Σύνορα» με αλληπάλληλες καταγγελίες των καθεστώτων του Ανατολικού Μπλοκ βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή της προπαγάνδας κατά τα τελευταία χρόνια του ψυχρού πολέμου.¹¹

Στα στρατόπεδα συγκέντρωσης προσφύγων, λοιπόν, διαμορφώθηκε η στρατηγική δράσης, η επιμελητειακή τεχνογνωσία, η σχέση στρατού-ΜΚΟ και τελικά ο τρόπος με τον οποίον οι ΜΚΟ θα εμπλέκονταν στις διακρατικές συγκρούσεις πέρα από την συμμετοχή τους σε επίπεδο προπαγάνδας. Τόσο οι Γιατροί χωρίς Σύνορα όσο και άλλες ΜΚΟ οι οποίες άρχισαν να εμφανίζονται εκείνη την περίοδο, οργανώθηκαν μέσα σε αυτό το περιβάλλον εκπροσωπώντας διακριτικά αλλά απερίσπαστα τα συμφέροντα των κρατών από τα οποία προέρχονταν. Όπως ήδη τονίσαμε, αυτό που ονομάσαμε «άμαχος πληθυσμός» αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο μιας πολεμικής σύρραξης. Επιπλέον η εισαγωγή υλικών πόρων και παροχών δεν είναι μία διαδικασία ανεξάρτητη από την πολεμική σύρραξη η οποία απλά «σώζει αθώες ζωές». Για τους εμπλεκόμενους σε έναν πόλεμο το πού θα πάει αυτή η βοήθεια, πώς θα την εκμεταλλευτούν, ποια θα είναι η τύχη των αμάχων είναι ζητήματα που επηρεάζουν την έκβαση του πολέμου. Για τους δυτικούς, οι άμαχοι και οι πρόσφυγες αντιπροσώπευαν δύο πράγματα. Από την μία ήταν μία πτυχή του πολέμου δι' αντιπροσώπων που διεξήγαγαν σε χώρες του «τρίτου κόσμου», στην οποία μπορούσαν να παρέμβουν με μικρότερο πολιτικό κόστος από ό,τι είχε η άμεση ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων. Από την άλλη, καθώς η στρατηγική παρανομοποίησης της εργασίας είχε αρχίσει να επεκτείνεται στο εσωτερικό της δύσης, η διαχείριση των προσφυγικών πληθυσμών σε περιοχές κοντά στην Ευρώπη, είχε σε πολλές περιπτώσεις και τον χαρακτήρα της μετατροπής τους σε φτηνή, παρανομοποιημένη, εργατική δύναμη.

Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση που μας ενδιαφέρει εδώ, οι δυτικοί ανθρωπιστές λάμβαναν καταρχήν χρηματοδότηση και την διακριτική υποστήριξη των κρατών καταγωγής τους. Στην συνέχεια

δοκίμαζαν να παρέμβουν στην εστία σύγκρουσης βοηθώντας των άμαχο πληθυσμό. Εκεί εμπλεκόνταν σε μία σειρά διαπραγματεύσεων με τους εμπλεκόμενους στην σύρραξη έτσι ώστε να εξασφαλίσουν την ανοχή τους. Οι εμπλεκόμενοι διαπραγματεύονταν σκληρά παίρνοντας σημαντικό μερίδιο της «ανθρωπιστικής βοήθειας». Η τοποθεσία εγκατάστασης των στρατοπέδων συγκέντρωσης συχνά ήταν ένα σημαντικό επίδικο, καθώς μπορούσε να συμβάλει σε μία πολιτική εθνοκάθαρσης ή εκτόπισης.¹²

Από εκεί και έπειτα η επιλεκτικότητα της παροχής βοήθειας, όπως ήδη είπαμε, μπορούσε να επηρεάσει την έκβαση της σύγκρουσης. Εκ των πραγμάτων οι ανθρωπιστές βρίσκονταν στην πλευρά αυτών που βρίσκονταν σε δυσχερή κατάσταση. Κατά συνέπεια, η παροχή βοήθειας μπορούσε να ανακόψει την επικράτηση της άλλης πλευράς όποτε και αν αυτό ήταν επιθυμητό. Την ίδια στιγμή η πολιτική καταγγελιών των «ανθρωπιστικών εγκλημάτων», πρακτική που προώθησαν ιδιαίτερα οι «Γιατροί χωρίς Σύνορα», μπορούσε να ασκήσει διπλωματική πίεση. Επιπλέον, οι ανθρωπιστικές εγκαταστάσεις αποτελούσαν προνομιακό χώρο πληροφόρησης για τις μυστικές υπηρεσίες των δυτικών, οι οποίοι μπορούσαν να έχουν μία διεισδυτική και άμεση πληροφόρηση για τα τεκταινόμενα. Σταδιακά αυτή η μορφή πληροφόρησης, όπως παραδέχθηκαν αμερικανοί αξιωματούχοι, μετατράπηκε σε μία ιδιαίτερα σημαντική πηγή άντλησης στρατιωτικών πληροφοριών στον «τρίτο κόσμο».¹³ Τέλος, τα μορφωμένα μέλη των ΜΚΟ δεν κάθονταν με σταυρωμένα χέρια. Γράφανε αναφορές, άρθρα και διδακτορικά, για την μετα-αποικιακή κατάσταση ή τις ασύμμετρες απειλές των τρομοκρατών, χτίζοντας έτσι το γνωσιακό οικοδόμημα της επιστημονικής διαχείρισης των πληθυσμικών του παγκόσμιου νότου. Όμως, το σημαντικότερο κατόρθωμα των ανθρωπιστών, νομίζουμε ότι ήταν και είναι, η πλέρια κοινωνική νομιμοποίηση και



Από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και μετά ο παγκόσμιος αριθμός προσφύγων αυξάνεται ραγδαία. Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες.



Τα «παιδιά της Αιθιοπίας» αφαιρούνταν από το κοινωνικό και πολιτικό τους περιβάλλον και από τις αιτίες που προκάλεσαν την εξαθλίωσή τους και προσφέρονταν ως κίνητρο και δικαιολόγηση της «ανθρωπιστικής επέμβασης». Η διαδικασία εξάπλωσης της νέας δυτικής φιλανθρωπίας εντάχθηκε κατά την δεκαετία του '80, με μία μαζική προπαγάνδα με σκελετωμένα παιδιά, τα οποία δεν είχαν τίποτα άλλο να περιμένουν από την φιλανθρωπία μας, άσχετα αν τα ίδια την θέλουν ή όχι, άσχετα αν αυτή η φιλανθρωπία λύνει οποιοδήποτε από τα προβλήματα του «τρίτου κόσμου». Τα παιδιά της Αιθιοπίας αντικατέστησαν τα παιδιά της Μπιάφρας και το «We are the world, we are the children» και «Let's start giving» της δεκαετίας του '80 έδινε τον απαραίτητο συναισθηματικό τόνο. Τα λεφτά από τις εκστρατείες ενάντια στην πείνα στην Αφρική μαζεύονταν και μετά αναλάμβαναν δράση οι ΜΚΟ και τα κράτη. Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών έφτανε μέχρι αυτό το σημείο. Κανείς δεν μπορεί άλλωστε να εξηγήσει σε μερικά λεπτά τηλεοπτικού χρόνου τι συμβαίνει στην Αφρική. Τα πεινασμένα παιδιά μπορούσαν εύκολα και γρήγορα να παράξουν κινητοποίηση.



Καναδός στρατιώτης με μέλη ΜΚΟ εν ώρα εργασίας. Λέγεται ότι ο καναδέζικος και ο ολλανδικός στρατός ειδικεύονται σε ειρηνευτικές και ανθρωπιστικές αποστολές. Για τους Ολλανδούς γνωρίζουμε την συμβολή τους στην σφαγή της Σρεμπρένιτσα τον Ιούλη του 1995. Για τον καναδικό στρατό διαβάσαμε ότι αναπτύσσεται σύμφωνα με το δόγμα των τριών σταδίων. Το πρώτο είναι η μάχη, το δεύτερο οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης και το τρίτο, με συνεργασία στρατού-ΜΚΟ, η αποκατάσταση των ζημιών. (πηγή: «Occupation by NGO», Yves Yngler, άρθρο στο www.counterpunch.org)

κινητοποίηση που άρχισαν να απολαμβάνουν οι ανθρωπιστικές-ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις.

Όπως πιθανόν έχετε καταλάβει, οι ΜΚΟ συγκροτήθηκαν ως διακριτός τομέας της εξωτερικής πολιτικής των δυτικών κρατών από τα μέσα της δεκαετίας του '70, μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '80. Την εποχή της πτώσης του Ανατολικού Μπλοκ, όλα τα δυτικά κράτη που ήθελαν να έχουν μία σοβαρή εξωτερική πολιτική, διέθεταν έναν τομέα του Υπουργείου Εξωτερικών τους, που ασχολούνταν με το ζήτημα. Οι «Γιατροί Χωρίς Σύνορα» έγιναν διεθνές φαινόμενο και τμήματα της οργάνωσης ιδρύθηκαν στο Βέλγιο και στην Ελβετία το 1981, στην Ολλανδία το 1983, στην Ισπανία το 1985, ενώ ακολούθησε η δημιουργία τμημάτων σε πολλές άλλες χώρες, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα το 1990. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της εξάπλωσης ήταν οι σοβαρότατες διαμάχες μεταξύ των διάφορων εθνικών τμημάτων, πράγμα λογικό αφού το μοναδικό που μοιράζονταν ήταν η οργανωτική τεχνολογία: σε τελική ανάλυση το κάθε τμήμα υπερασπιζόνταν τα εθνικά του συμφέροντα.¹⁴

Τα επιτεύγματα των ΜΚΟ όπως οι «Γιατροί χωρίς Σύνορα» στην τελευταία φάση του ψυχρού πολέμου δύσκολα μπορούν να χαρακτηριστούν αμελητέα. Καθώς όμως η «νέα τάξη πραγμάτων» ανέτειλε, οι ΜΚΟ βρέθηκαν σε μία παγίδα: από την μία η Σοβιετική επιρροή που δυσκόλευε την δράση τους είχε εκλείψει, άρα το πεδίο ήταν ελεύθερο να αλωνίζουσαν. Από την άλλη ένας από τους λόγους της αδρής χρηματοδότησης τους, ήταν αυτή καθαυτή η προσπάθεια ανάσχεσης της Σοβιετικής επιρροής. Τι να τους κάνεις τους ανθρωπιστές αν δεν υπάρχει ο σοβιετικός μπαμπούλας;

Τμήμα των ενόπλων δυνάμεων

Πριν ακόμα τελεστεί η επιμνημόσυνη δέηση της Σοβιετικής Ένωσης, οι ΗΠΑ εισέβαλαν στο Ιράκ με την «Καταιγίδα της Ερήμου», οδηγώντας σταδιακά στην de facto τριχοτόμησή του, μέσω της επιβολής δύο εκτεταμένων ζωνών απαγόρευσης πτήσεων. Λίγο μετά, μία μεγάλης μεγέθους ανθρωπιστική επιχείρηση υπό την ηγεσία των ΗΠΑ έσπευσε να προστατεύσει τους Κούρδους του βόρειου Ιράκ, που πλέον ονομαζόταν Ιρακινό Κουρδιστάν, από τα στρατεύματα του Σαντάμ Χουσεΐν, ο οποίος προσπαθούσε να αποτρέψει την αυτονομία του βόρειου κομματιού του ιρακινού κράτους. Καθώς τα αμερικανικά σχέδια για το Ιρακινό Κουρδιστάν, επανεμφάνιζαν πανηγυρικά τις διαλυτικές τάσεις της Τουρκίας, Έλληνες πράκτορες υπό τον μανδύα των ανθρωπιστών, επισκέφτηκαν και αυτοί ως άμεσα ενδιαφερόμενοι επί του θέματος, την περιοχή.¹⁵

Αυτός ο συνδυασμός στρατιωτικής-ανθρωπιστικής επέμβασης συνεχίστηκε με καταιγιστικό ρυθμό τα επόμενα χρόνια. Πέρα από τις μονομερείς επεμβάσεις των αμερικανών, την περίοδο 1991-1996, το συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ ενέκρινε εικοσιπένσες ειρηνευτικές αποστολές, όσες ακριβώς είχε εγ-

κρίνει τα προηγούμενα σαράντα πέντε χρόνια της ύπαρξής του. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η ψευδεπίγραφη ανεξαρτησία των ΜΚΟ δεν γινόταν ανεκτή σε εμπόλεμες ζώνες από κανέναν χωρίς την παρουσία σημαντικών στρατιωτικών δυνάμεων. Όπως παραδέχονταν οι ιθύνοντες των Γιατρών Χωρίς Σύνορα το 1993: «το βασικό πρόβλημα σήμερα είναι... ότι οι κρατικές αρχές ή οι αντιμαχόμενες φατρίες αντιτίθενται στην ανθρωπιστική δράση... και η ανασφάλεια κάνει τις επεμβάσεις ολοένα και πιο επικίνδυνες».¹⁶

Καθώς τα σχέδια των αμερικανών και των συμμάχων τους για την διάλυση της Μέσης Ανατολής και περιοχών της Ασίας, καθώς και η πλανητική στοχοποίηση των μουσουλμάνων, άρχισαν να διαμορφώνονται, πολλές ΜΚΟ, είτε είχαν μετατραπεί σε τμήματα εθνικών στρατών, είτε είχαν επιστρέψει στην πατρίδα αναλαμβάνοντας την διαχείριση των προσφύγων. Ενίοτε το γαλλικό τμήμα των «Γιατρών Χωρίς Σύνορα» αλλά και άλλες ΜΚΟ οι οποίες εκπροσωπούσαν εθνικά συμφέροντα αντίθετα με αυτά των Αμερικανών, προέβαιναν σε χλιαρές κριτικές της διάλυσης οποιουδήποτε διαχωρισμού μεταξύ ανθρωπισμού και ένοπλων στρατιωτικών επεμβάσεων. Αλλά ποιος έδινε πλέον σημασία; Πάντως όταν έλαβαν το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης το 1999 έσπευσαν να κάνουν αυτό που ήξεραν να κάνουν καλά: να καταδικάσουν την Ρωσική επέμβαση στην Τσετσενία.

Οι καιροί όμως είχαν αλλάξει. Μετά την 11/9 ουδείς είχε αμφιβολία για αυτό. Το 2004 και ενώ οι αμερικανοί είχαν ήδη εισβάλει στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, η Cheryl Benard σύμβουλος σε θέματα ανθρωπιστικής βοήθειας στην κυβέρνηση Μπους και σύζυγος του τότε αμερικανού πρεσβευτή στο Αφγανιστάν δήλωνε:

Είναι ένας διαφορετικός κόσμος πλέον [...] Το δόγμα το οποίο προωθήθηκε από τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα –ότι θα παρέχεται ασφαλής διάδος στην ιατρική βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν επαγγελματίες πολίτες– ανήκει στο νοσταλγικό παρελθόν [...] Μία αντικειμενική εκτίμηση των δεδομένων θα οδηγούσε οργανώσεις σαν τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα να απαιτήσουν περισσότερη στρατιωτική παρουσία και όχι λιγότερη, στενότερη συνεργασία με τον στρατό και όχι διαχωρισμό της δράσης τους. Διαφορετικά θα πρέπει να αποχωρήσουν όχι μόνο από το Αφγανιστάν, αλλά και από τις περισσότερες συγκρούσεις του 21ου αιώνα.¹⁷

Το μήνυμα που έστειλε η Αμερικανική ειδικός στους Γάλλους ανθρωπιστές, λίγο πριν την αποχώρησή τους από το Αφγανιστάν λόγω των συνεχών επιθέσεων που δέχονταν, ήταν ότι η γαλλική πολιτική στην περιοχή έπρεπε να ευθυγραμμιστεί με την αμερικανική, αλλιώς μπορούσαν να μιλήσουν και οι σφαίρες: αυτή ήταν η «αντικειμενική εκτίμηση των δεδομένων» κατά την κυρία Benard. Οι ανθρωπιστές στην νέα πραγματικότητα μετά την 11/9 είναι πλέον μέρος των συγκρούσεων χάνοντας οποιαδήποτε ανεξαρτησία. Ο καιρός που ιδιαίτερες επιδιώξεις γίνονταν

Κατεστραμμένο νοσοκομείο που λειτουργούσε με ευθύνη των Γιατρών Χωρίς Σύνορα στο Ιντλίπ της Συρίας το 2015. Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα θεώρησαν ότι η επίθεση προήλθε από την συριακή ή την ρωσική αεροπορία. Ο αντιπρόσωπος της Συρίας στον ΟΗΕ απάντησε: «Το αυτοαποκαλούμενο νοσοκομείο φτιάχτηκε χωρίς καμία συνεννόηση με την συριακή κυβέρνηση από το αυτοαποκαλούμενο γαλλικό δίκτυο «Γιατροί Χωρίς Σύνορα», το οποίο είναι ένα τμήμα των γαλλικών μυστικών υπηρεσιών που δραστηριοποιείται στην Συρία» ("Medecins Sans Frontieres run by French intelligence", says Assad regime", Richard Spencer, εφημερίδα *The Telegraph* 17/2/2016). Δύσκολοι και επικίνδυνοι καιροί για αυτοαποκαλούμενους ανθρωπιστές.



ανεκτές μπροστά στις γενικές αναγκαιότητες του ψυχρού πολέμου είχε περάσει ανεπιστρεπτή.

Κάτι σαν συμπέρασμα

Το τελικό αποτέλεσμα της πολύχρονης δράσης των «ανθρωπιστικών οργανώσεων», ήταν μία ριζική στροφή στην δημόσια συζήτηση σχετικά με τον πόλεμο που είχαν αναδείξει τα κινήματα των 60s. Από την αναζήτηση και κατάδειξη των αιτιών του πολέμου, περάσαμε στην συναισθηματική, μηνιακά μεσολαβημένη, κρατικά υποστηριζόμενη, παράθεση κάποιων από τα αποτελέσματά του. Προς τα πού κατευθύνεται η «ανθρωπιστική βοήθεια» και τι ρόλο τελικά έχει; Ποιος είναι ο εγγυητής της ασφαλούς μεταφοράς και διανομής/παροχής της βοήθειας; Στις ταξικές και εμπόλεμες κοινωνίες που ζούμε δεν μπορεί να υπάρξει κανένας αφηρημένος και ανεξάρτητος ανθρωπισμός ούτε κάποιου είδους πολιτική ουδετερότητα. Στην καλύτερη των περιπτώσεων η ουδετερότητα ευνοεί τον ισχυρότερο.

Ο ανθρωπισμός και η επίκλησή του, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο παρά μία ηθική και υλική νομιμοποίηση των υφιστάμενων σχέσεων εξουσίας. Στην περίπτωση μίας ένοπλης σύγκρουσης, η εισαγωγή υλικών πόρων είναι μια βαθιά πολιτική κίνηση, η οποία μπορεί να επηρεάσει άμεσα την έκβαση της σύγκρουσης ή των ταξικών αντιθέσεων. Με άλλα λόγια, δεν μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητη και ουδέτερη «ανθρωπιστική βοήθεια». Όλοι οι ειδικοί του κράτους επί του θέματος το γνωρίζουν. Ο ανθρωπισμός των ΜΚΟ αποτελεί ένα εργαλείο εξωτερικής πολιτικής και διπλωματικής πίεσης.

Ο τρόπος διεξαγωγής των διακρατικών ανταγωνισμών υπέστη τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες σημαντικές αλλαγές ενσωματώνοντας την ανθρωπιστική ρητορική και πρακτική, η οποία φαινομενικά εμφανίζεται ανεξάρτητη, αλλά στην πραγματικότητα είναι σφικτά δεμένη με τις κρατικές στρατηγικές. Αυτή η ενσωμάτωση, φαίνεται να ήταν μία απαραίτητη διαδικασία, έτσι ώστε να συγκροτηθούν οι σύγχρονες εθνικές ενότητες, οι οποίες ήδη αναμετρώνται μεταξύ τους σε δι' αντιπροσώπων πολέμους στην Μέση Ανατολή, στην Ασία, στην Αφρική. Μιλάμε για την μέγιστη δυνατή κινητοποίηση του συνόλου των παραγωγικών και κοινωνικών δυνάμεων κάθε κράτους: η ιστορία υποδεικνύει ότι οι ολοκληρωτικοί πόλεμοι του μέλλοντος δεν μπορεί παρά να εμπλέκουν τους πάντες και τα πάντα.

Όσοι και όσες βλέπουν την αυτόνομη, αντιπολεμική δράση, ως ένα σημαντικό και επίκαιρο κομμάτι της πολιτικής τους δουλειάς πρέπει να έχουν όλα τα παραπάνω υπόψη τους.

στην Ε.Ε.: Μια εξαιρετικά σύντομη ιστορία της υρωπαϊκής Ένωσης», *Antifa* #36, 4/2013, σελ. 8-11. Επίσης για την οπτική των αμερικανών ειδικών της γεωπολιτικής για το ζήτημα δεσ το «The geopolitics of France: maintaining its influence in a changing Europe» *Stratfor Worldview* στο www.stratfor.com και επιπλέον για την ματιά μας πάνω στα κείμενα τέτοιων ειδικών «Πως να διαβάσουμε τα κείμενα των ειδικών: Reva Bhalla, Ψυχραιμοί και ανελέητοι στη Συρία, *Stratfor*» *Antifa* #51, 4/2016, σελ.27-30.

3. «Understanding French Foreign and Security Policy towards Africa: Pragmatism or Altruism» *Abdurrahim Siradag, Afro Eurasian Studies Journal* Vol.3, Issue 1, Spring 2014, σελ.105-106.

4. «Beyond the 'French Doctors': The evolution and interpretation of humanitarian action in France», *Eleanor Davy, Humanitarian Policy Group Working Paper*, 10/2012, σελ.14, ανακτήθηκε από <https://www.odi.org>

5. Τα ίδια παραδέχονται με το δικό τους λεξιλόγιο και τα ιστορικά στελέχη των «Γιατρών Χωρίς Σύνορα». Ο Ρόνι Μπράουμαν, πρόεδρος των «Γιατρών Χωρίς Σύνορα» από το 1982 έως το 1994, ο οποίος ανέφερε ότι η δημιουργία τους ανταποκρινόταν στην «αίσθηση ότι η Γαλλία, εξαιτίας της ιστορίας της, είχε καθήκον να συνεργαστεί με τις πρώην αποικίες». Και ότι δεν ήταν τυχαία η δημιουργία των Γιατρών χωρίς σύνορα την συγκεκριμένη εποχή στην Γαλλία. «The MSF experience», *Rony Brauman και Joelle Tanguy*, 1998, κείμενο που ανακτήθηκε από www.doctorswithout-borders.org

6. *Rony Brauman και Joelle Tanguy* «The MSF experience» (1998).

7. ό.π.

8. Η χρηματοδότηση τους τριπλασιάστηκε το 1979. *Rony Brauman και Joelle Tanguy* «The MSF experience» (1998).

9. Οι σημαντικότερες ήταν: εμφύλιος πόλεμος στην Αιθιοπία(1974-1991), πόλεμος Καμπότζης-Βιετνάμ(1975-1989), εμφύλιος πόλεμος στον Λίβανο(1975-1990), εμφύλιος πόλεμος στην Αγκόλα(1975-2002), εμφύλιος πόλεμος στην Μοζαμβίκη(1977-1992), σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν(1979-1989).

10. Βλέπε *Autonome Antifa, Η στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου*, 2015 σελ.96-106.

11. «Beyond the 'French Doctors': The evolution and interpretation of humanitarian action in France», *Eleanor Davy, Humanitarian Policy Group Working Paper*, 10/2012, σελ.22, ανακτήθηκε από <https://www.odi.org>

12. «Humanitarian Negotiations Revealed. The MSF experience». 15 NOVEMBER 2011, *Magone Claire, Neuman Michael, Weissman Fabrice*, ανακτήθηκε από <http://www.msf-crash.org/en/publications/>

13. Το 2009 ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ ειδικός απεσταλμένος των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και στο Πακιστάν είχε δηλώσει ότι «οι περισσότερες πληροφορίες που διαθέτουν από το Αφγανιστάν και το Πακιστάν προέρχονται από οργανώσεις παροχής βοήθειας». «Occupation by NGO», *Yves Yngler*, άρθρο στο www.counterpunch.org

14. Για το ελληνικό τμήμα και την υπεράσπιση της ελληνοσερβικής φιλίας που το οδήγησε στην διαγραφή του δεσ το «Τελικά όλα είναι μία σύμπτωση! Τρεις δεκαετίες "μη κυβερνητικού" ανθρωπισμού στη γειτονιά της πιο ειρηνικής χώρας του κόσμου» *Antifa* #51, 4/2016, σελ.19-22.

15. ό.π.

16. «Silence Heals...From the cold war to the war on terror MSF speaks out: a brief history» *Fabrice Weissman* περιλαμβάνεται στο «Humanitarian Negotiations Revealed. The MSF experience». 15 NOVEMBER 2011, *Magone Claire, Neuman Michael, Weissman Fabrice*, ανακτήθηκε από <http://www.msf-crash.org/en/publications/>

17. *Cheryl Benard* «Afghanistan without Doctors», *The Wall Street Journal*, 12/8/2004.



Εξώφυλλο του περιοδικού TIME τον Οκτώβριο του 1993 με τίτλο «Τι στο διάολο κάνουμε;» και κεντρικό θέμα «Ανατομία της καταστροφής στην Σομαλία». Όλα ξεκίνησαν από την προσπάθεια του ΟΗΕ με την υποστήριξη του αμερικανικού στρατού, να προσφέρει ανθρωπιστική βοήθεια. Παρόλα αυτά οι Σομαλοί προτιμούσαν να την λεηλατούν κατά το δοκούν. Όταν οι Αμερικανοί προσπάθησαν να επιβάλουν την διανομή της βοήθειας εκεί που γούσταραν σκοτώνοντας εκατοντάδες Σομαλούς, αντιμετώπισαν μία λυσσαλέα αντίσταση που κατέληξε, εκτός των άλλων, σε 19 πτώματα αμερικανών στρατιωτών, με μέλη των ειδικών δυνάμεων των ΗΠΑ να περιφέρονται ακρωτηριασμένα στους δρόμους της πρωτεύουσας Μογκαντίσου. Οι ανθρωπιστικές οργανώσεις δέχονταν επίσης αδιάκριτα επιθέσεις. Οι «Γιατροί Χωρίς Σύνορα» δεν ήταν μαλάκες και την κοπάνησαν έγκαιρα, καταγγέλλοντας τους αμερικανούς λέγοντας ότι «για πρώτη φορά άνθρωποι σκοτώνονταν στο όνομα του ανθρωπισμού». Όλοι τους πάντως -στρατιωτικοί και ανθρωπιστές- κατάλαβαν στην Σομαλία, ότι τα πράγματα δεν θα ήταν όσο ρόδινα φαντάζονταν στην «νέα τάξη πραγμάτων».

1. «ΜΚΟ χωρίς το Μ: Στοιχεία από την ιστορική καταγωγή τους και τις πολλαπλές υπηρεσίες που προσφέρουν στο σύγχρονο κράτος» *Antifa* #52, σελ. 11-13.

2. Περισσότερα για την ιστορία της ΕΕ δεσ στο «Η Κύπρος